

Angela Donati: *Epigrafia Romana. La comunicazione nell'antichità.* Il Mulino, Bologna 2002. 112 str.

Pred nami je knjižica, ki se sicer res ukvarja z rimsko epigrafiko, vendar bi težko - že zaradi samega obsega (malo čez 100 strani) - dejali, da gre za epigrafski priručnik. Gotovo pa je primerna dopolnitev klasičnim priručnikom, saj odpira širši pogled na rimske napise, njihovo vlogo in pomen, pogosto že samo s tem, da nakaže smer, v katero naj gre razmišljanje.

Avtorica je delo razdelila na sedem poglavij, med njimi je prvo posvečeno komunikaciji v antiki, a predvsem tisti, ki je povezana s samimi napisnimi kamni. Le-te namreč lahko obravnavamo kot pomembno sredstvo komunikacije v antiki, pa tudi med daljno antiko in današnjim časom. Sledi kratka predstavitev osnovnih pojmov, ki so povezani z nastankom napisnega spomenika: črke, pisava, kamnosek (*marmorarius, quadrataris, serrarius, ordinator, lapicida*).

Drugo poglavje obravnava dvo- ali večjezične napise ter njihovo funkcijo. Z velikostjo rimskega imperija je povezan tudi pojav dvo- ali večjezičnosti na določenih območjih rimske države. Latinski jezik se je res razširil po vsem imperiju, ker pa avtohtoni jeziki s prihodom Rimljanov niso prenehali obstajati, se na nekaterih spomenikih najdejo njihovi ostanki. Pri tem je potrebno poudariti pomembno in drugačno vlogo grščine, ki je na vseh področjih življenja na vzhodnem delu imperija ohranila poseben položaj. Ostala oziroma postala je drugi uradni jezik in s tem potrdila privilegiran položaj grške kulture v rimskem imperiju.

Sledita poglavji, od katerih se prvo ukvarja z besednim zakladom "svetih" napisov, drugo z besednjakom cesarskih oziroma javnih napisov. Pri tem prvo na kratko z nekaj primeri, ki so posvečeni različnim božanstvom (Jupitru, Eskulapu, bogovom in nimfam ...), odpravi votivne napise. Drugo poudari pomen napisov v javnem življenju, pri tem jih razdeli na dva dela: na prave cesarske, kjer je kateri od cesarjev eksplicitno omenjen, ter tiste, ki so javni iz drugih razlogov: javne funkcije, naloge, koledarji ...

Napisi z veliko uradno vrednostjo so bili shranjeni v organiziranih arhivih, ki so lahko bili v privatnih rokah ali pod upravo države. Te "dokumente" so arhivirali predvsem zato, da bi se ohranili za generacije, ki so šele prihajale; njihova vsebina je bila pač pomembna za normalno delovanje države v prihodnosti. *Memoria publica* je tako neke vrste državni arhiv, v katerem so shranjevali mednarodne pogodbe, odloke senata, zakone (razni fasti - *triumphales, consulares, Capitolini*; akti kolegija *Fratres Arvales*) ...

Sledeče poglavje govori o napisih kot orodju za ohranitev spomina. Njihov pomen torej ni omejen (v primeru nagrobnikov, ki so v večini) le na ohranitev spomina na mrtve, ki so na nekem nagrobniku dejansko omenjeni, pač pa sega veliko dlje. S pomočjo napisov smo se namreč dokopali do mnogih informacij iz rimske zgodovine, ekonomije, administracije, vojaške ureditve, onomastike in drugega.

Zadnje poglavje A. Donati posveti posebnemu tipu napisov: grafitom in napisom, ki so vsaj delno narisani. Ti napisi so pogosto uvrščeni med *instrumentum domesticum*, saj se pojavljajo tudi na predmetih, ki so namenjeni za domačo rabo (svetilke, posodje in drugo). Ker so na eni strani narisani oziroma naslikani in ker so na drugi podani v obliki grafitov, ki so bili velikokrat posledica spontanov vzgibov, zahtevajo posebno obravnavo, saj se vsaj po teh dveh lastnostih dejavnih bistveno razlikujejo od ostalih skupin napisov.

V dodatku so zbrane različne vrste napisov (11 primerov), ki s pomočjo fotografij plastično ponazorijo spekter preučevanja rimske epigrafike. Fotografiji so dodani osnovni podatki o samem napisu, njegov prepis in prevod v italijanščino. Pričujoče delo, ki je po obsegu sicer zelo omejeno, poda pregled rimske epigrafike, a na drugačen način, kot smo vajeni. Ker se ne drži togih, a uveljavljenih standardov, po katerih je epigrafska stroka ponavadi predstavljena, bralca spodbuja k lastnemu vred-

notenju pomena epigrafike in ga na pozitiven način prisili k povezovanju že znanih dejstev z nekaterimi novimi. Vrednost knjižice lahko iščemo prav v tej izvirnosti, ko stara vedenja poda na nov in zanimiv način.

Julijana VIŠOČNIK

Paola Donati Giacomini: *Innovazione e tradizione. Le risorse telematiche e informatiche nello studio della storia antica.* Il Mulino, Bologna 2002. 144 str.

Kot nadaljevanje zgoraj obravnavanega dela lahko svojo pozornost usmerimo na še eno knjigo iz iste zbirke, ki je nastala kot plod internetno-virtualne dobe, v kateri trenutno živimo. Internet je v zadnjih letih zapolnil vsa področja našega življenja, težko bi še našli vedo, ki bi bila imuna na njegove učinke. Epigrafika seveda ni nobena izjema.

V šestih poglavjih avtorica predstavi razvoj interneta, od samih skromnih začetkov naprej, kmalu pa preide tudi na dejstva, ki se dotikajo potreb zgodovinske in epigrafske stroke. Prvo poglavje torej govori o rojstvu in razvoju interneta (medmrežja), drugo podrobneje opiše delovanje elektronske pošte. Bralec se lahko razmeroma natančno pouči o strukturi in delovanju medmrežja, o "deskanju" po mreži, o iskalnikih in iskanju informacij na internetu in drugem ... V okviru poglavja o elektronski pošti razloži še delovanje "mailing" liste, brez katere si v današnjem času že težko predstavljamo ažurno obveščanje (rosa).

Naslednje poglavje govori o bazah podatkov, ki lahko vsebujejo zelo različne podatke (ali fotografski material) in so dosegljive na medmrežju. Baze, o katerih je govor, so v današnjem raziskovanju zelo priljubljene, saj olajšajo delo in prihranijo relativno veliko časa. Na vseh področjih (po svetu in tudi že pri nas) so ali že narejene, prav gotovo pa v nastajanju. V nadaljevanju P. D. Giacomini predstavi zbirke latinskih in grških antičnih tekstov, ki so dostopne na internetu ali na CD ROM-ih. Med najpomembnejše sodijo: *Bibliotheca Latina, The Latin Library, Libellus Project, Bibliotheca Augustana, Bibliotheca Classica Selecta* in druge. Tej predstavitvi sledijo zbirke, ki so posvečene posameznim zgodovinskim problemom in fenomenom v antiki, pa tudi posameznim avtorjem. Med temi so še posebej zanimive:

- *Diotima. Materials for the Study of Women and Gender in the Ancient World;*
- *Medicina Antiqua* | antična medicina (Galen);
- *Internet Resources for the Study of Judaism and Christianity;*
- *The Cicero Home Page;*
- *Claudianus Home Page;*
- *Virgil's Home Page* in druge.

Drugi del poglavja o bazah je namenjen epigrafskim zbirkam, zbirkam papirusov ter bazam novcev. Za področje epigrafike sta predstavljeni dve veliki: heidelberška in frankfurtska, pa tudi več manjših. Papirusi so zbrani predvsem na treh mestih: *Duke Data Bank of Documentary Papyri, Advanced Papyrological Information Service* ter *Rassegna degli strumenti informatici per lo studio dell' antichità classica*.

Grški in rimski numizmatiki so posvetili mnogo medmrežnih strani, večkrat kot poklicni antikvarji pa so jih vzpostavili privatni zbiratelji. Naj jih naštejemo le nekaj:

- *Virtual Catalog of Roman Coins;*
- *American Numismatic Society;*
- *Monete;*
- *Commission Internationale de Numismatique* in mnoge druge.

V zadnjem delu tega poglavja se lahko seznanimo še z bazami fotografij in zemljevidov ter z virtualnimi sprehodi po muzejih, ki so jih muzeji z malo boljšim internetnim zaledjem, in predvsem tisti, ki se zavedajo pomembnosti tega medija, uredili že pred časom.